

КОРПОРАЦІЯ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Визначено певні особливості та закономірності розвитку, які відображають деякі аспекти формування корпорації як інституту корпоративного сектору економіки та форми організації підприємницької діяльності

Постановка проблеми. У сучасній ринковій економіці корпораціям належить одне з провідних місць, що зумовлено існуванням ряду незаперечних переваг у порівнянні з іншими формами організації підприємницької діяльності. Світовий досвід свідчить, що в економічно розвинутих країнах основою національних економік є корпорації, так як вони сприяють реалізації багатьох напрямків діяльності: концентрації капіталу і інвестуванню його в напрями, які забезпечують конкурентоздатність на світових і національних ринках; пом'якшенню суперечностей між працею і капіталом; подолання внутрішнього протиріччя людини-власника і людини-працівника; формуванню корпоративної культури.

Поняття корпорації для України є досить новим і потребує певної упорядкованості в розумінні сутності даного поняття, ролі та місця корпорацій в економічній системі, вирішення проблем формування та розвитку вітчизняного корпоративного сектору. Тому актуальним завданням стає дослідження об'єктивних передумов створення та розвитку корпоративних структур, що дозволить обирати перспективні та ефективні напрями розвитку корпорації.

Аналіз останніх наукових досліджень. Поняття корпорації в економіці не є новим, оскільки воно знайшло своє відображення в працях таких представників економічної теорії як А. Сміт [44], А. Маршал [25], В. Зомбарт [18], Дж. Гелбрейт [40] та ін.

В умовах інформаційного суспільства проблеми формування та становлення

корпоративного сектору, функціонування підприємств корпоративного типу, корпоративного управління, корпоративної соціальної відповідальності, управління корпоративними фінансами і оцінкою його результативності розробляються як світовою, так і вітчизняною наукою. Зокрема, слід відмітити, що питанням формування корпоративного сектору економіки приділено багато уваги в дисертаційних дослідженнях таких російських вчених, як: Е.Ф. Аунапу [1], Д.Є. Гревцова [8], О.В. Дідковської [11], І.В. Колесової [20; 21], Л.Т. Печоної [29], С.Ю. Полонського [34], Б.П. Рукіна [40] та ін. У вітчизняній літературі проблеми функціонування корпорацій піднімаються та вирішуються багатоаспектно і висвітлюються такими авторами, як Г.В. Беспала [2; 3], М. Данько [9], В.А. Євтушевський, К.В. Ковальська, Н.В. Бутенко [15], А. Криворак, Т. Баєва [23], В. Мамутов, С. Грудницька [25], А.С. Поважний [31], Л.О. Птащенко [35], М.М. Радева [36; 37; 38], А.В. Сірко [42], А.А. Ткач [50], В.Д. Якубенко [57] та ін.

Проте, незважаючи на вагомий напрацювання в сфері створення та функціонування корпоративного управління, взаємовідносин суб'єктів корпорації в економічній літературі відсутній загально визначений (єдиний) термінологічний апарат щодо визначення сутності та змісту поняття "корпорація", що обумовлює необхідність у подальшому дослідженні механізму діяльності корпоративних структур.

Мета статті – здійснити ретроспективний огляд теоретичних здобутків окремих дослідників і наукових шкіл, а також існуючих в науково-економічній літературі підходів щодо трактування сутності корпорації, визначити її інституційне середовище та виділити основні типи корпоративних об'єднань, а також обґрунтувати сутність корпорації як системи.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження використано: системно-структурний підхід, ситуаційний підхід, функціональний підхід, графічний аналіз тощо. Зокрема, при дослідженні теоретичного аспекту корпорації використовувалися методи індукції та дедукції, за допомогою яких визначено загальні тенденції розвитку корпорації; методи теоретичного узагальнення, групування і порівняння – для визначення та уточнення економічної та правової сутності корпорації; системний підхід, за допомогою якого доведено, що корпорація є цілісною системою, основними елементами якої виступають її компоненти (власники, менеджери, держава тощо), внутрішнє і зовнішнє середовище та пояснено їх взаємозв'язок.

Викладення основного матеріалу. Корпорації, посідаючи значне місце в економіці, виникли, розвивались, змінювались та удосконалювались разом з нею. Тому, розглядаючи та аналізуючи різні підходи до трактування корпорації в економічній теорії, слід пам'ятати, що практика функціонування корпоративної форми організації підприємницької діяльності (у формі акціонерних товариств) історично випередила теорію, що, в свою чергу, пояснюється побудовою теоретичної концепції корпоратизації на основі узагальнення її багатой практиці. Проте, як відомо, зібрані експерименти та результати досліджень ще не є теорією, а лише одним із джерел теоретичного узагальнення, що підтверджується існуванням багатьох різних економічних теорій та шкіл, кожна з яких по-своєму підходила до трактування поняття “корпорація”.

Вперше поняття корпорації, як економічної категорії, в економічній теорії почали використовувати представники класичної політекономії. Зокрема, А. Сміт [46] розглядав корпорацію як своєрідну розширену монополію, що дозволяє впливати на ціну товару та протягом століть утримувати ринкову ціну товару вище природної ціни. Проте, у своїй праці “Дослідження про природу та причини багатства народів” вчений розглядав корпорацію як акціонерну форму організації підприємництва.

Слід зазначити, що корпорацію з найманими менеджерами А. Сміт вважав неперспективною формою організації бізнесу через непередприємницьке мислення, необережність, недбалість та марнотратство саме керівників цих компаній, “котрі відають більш чужими грошима, ніж своїми власними”. Критикуючи корпорацію, вчений доводив зворотній зв'язок між зростанням капіталу та багатством суспільства, зазначаючи, що збільшення конкуренції при збільшенні капіталу в галузі призводить до зниження прибутку [46].

У свою чергу, поруч з критикою корпорації А. Сміт виявив тенденції, що у подальшому зумовили розвиток суспільства в напрямі корпоратизації, а саме: 1) розширення інституту найманого працівника; 2) пошук додаткових вигод за межами країни; 3) взаємозв'язок між масою накопиченого капіталу, рівнем конкуренції та нормою прибутку; 4) різноманітний вплив внутрішнього та зовнішнього інвестування капіталу на розвиток промисловості країни; 5) галузевий розподіл прибутковості капіталу [46].

Подальшого розвитку поняття корпорації набуло з виникненням неокласичного напрямку в політичній економії. Так, найбільш відомий представник неокласичної школи, основоположник мікроекономічного аналізу А. Маршалл [26] вказував на доцільність функціонування такої форми підприємництва як корпорація, що дозволяє розділити функції володіння та

розпорядження власністю, а також закріпити управлінські функції за професіоналами для забезпечення ефективної діяльності представницької фірми. У своїх працях вчений сформулював наукову проблему розбіжності інтересів управлінців та власників корпорації, яка не втратила актуальності і в сучасних умовах функціонування корпорації.

Представник історичної школи, що склалася в Німеччині у другій половині XIX с., В. Зомбарт вказував на зміну соціально-економічної ролі корпорації внаслідок відокремлення власності від управління і перетворення корпорації у своєрідний суспільний інститут з внутрішніми та зовнішніми обмеженнями [18].

Найбільшого розвитку теорія корпорації набула після появи інституціоналізму, представники якого вважали, що новий етап розвитку ринкової економіки початку XX ст. – корпоративний – потребує обов'язкового врахування інституціональних чинників суспільного розвитку. Інституціоналісти під корпорацією розуміли велике монопольне об'єднання, яке втілює у собі економічну могутність. На думку інституціоналістів, корпорація – одна із найголовніших інституцій в індустріальному суспільстві, яка становить основу, організаційну структуру індустріальної системи сучасного суспільства. Зокрема, вони вважали, що корпорація, в якій відбувається відокремлення власності від управління і здійснюється планомірний розвиток у поєднанні зі стихією дрібного та середнього підприємництва, утворює якісно новий елемент економічних інститутів. Розглядаючи корпорацію як основу організаційної структури індустріальної системи суспільства, вченими інституційного напрямку в розвитку економічної теорії активно досліджуються взаємовідносини монополії та конкуренції, управління динамікою цін, різні сторони господарського механізму.

Велику увагу корпораціям у своїх дослідженнях присвятив Дж. Гелбрейт, наголошуючи на тому, що корпорація – це поєднання передової техніки з масовим застосуванням капіталу, що обумовлює панування корпорації над споживчим попитом [42, с. 26]. У своїх дослідженнях Дж. Гелбрейт висунув поняття зрілої корпорації у порівнянні зі звичайною виробничою корпорацією (монополією), показав її як носія науково-технічного прогресу. У зрілій корпорації він побачив інструмент збереження нерівності в суспільстві і фактор зростання нестійкості економічної системи.

Слід зазначити, що теорія корпорації знайшла своє відображення і серед представників української економічної думки. Так, український представник інститут-ціоналістів А.А. Ткач [50], визначає корпорацію як сукупність базисних інститутів: власності, організації, управління, розподілу доходу. На його думку, корпоратизація ринкової інфраструктури відбувається за двома напрямками: по-перше, розвиток зовнішнього (ринкового) і внутрішнього (ієрархічного) забезпечення діяльності корпорацій; по-друге, розповсюдження корпоративних форм господарювання на всю систему економічної і соціальної інфраструктури [50, с. 266].

У свою чергу, А.В. Сірко [42], використовуючи методи неінституціонального аналізу, досліджує корпорацію як соціальний інститут, у якому “знімається” й водночас відтворюється на вищому рівні протиріччя між приватним та колективним началами. Вчений доводить двоїстість корпоративної форми власності: корпорація – це неподільний майновий комплекс, корпорація – сукупність часток, пропорційних внескам учасників корпорації. Дослідження корпорації зосереджено загалом на акціонерних товариствах. Визначаючи ділову корпорацію як найскладнішу та

найперспективнішу форму підприємництва, вчений акцентує увагу на проблемах корпорації, серед яких найважливішими вважає розбіжності інтересів власників та менеджерів компанії; інформаційну та ресурсну асиметрію; можливості зловживання концентрованою економічною владою.

Таким чином, певні особливості та закономірності розвитку економічної науки відображають деякі аспекти формування теорії корпорації як інституту корпоративного сектору економіки та форми організації підприємницької діяльності. Проте жоден з виділених підходів щодо сутності корпорації не дає цілісного системного уявлення про природу корпорації як симбіозу ресурсно-технологічного, соціально-економічного і інституційного підходів, що вимагає розвитку сучасної теорії корпорації, та уточнення сутності поняття “корпорація”, унаслідок його багатогранності і багатоаспектності, у відповідності до вимог сучасного інформаційного суспільства.

Поняття “корпорація” є занадто широким, щоб можна було дати йому єдине і вичерпне трактування. У різних країнах і різних галузях практичної діяльності його зміст має свої особливості. Так, законодавством різних держав встановлюється існування особливих, характерних для даної держави рис корпорації. Зокрема, американське законодавство при визначенні корпорації припускає наступні обов’язкові властивості або особливості, за якими ту або іншу організацію можна віднести до групи корпорацій, а саме: розподіл ризиків між акціонерами, позичальниками і управлінцями; статус юридичної особи; вільна передача акцій; централізоване управління корпорацією; безстрокове існування; принцип обмеженої відповідальності. Значний інтерес викликають погляди американських експертів на зобов’язання корпорацій: диверсифікація інтересів населення; прагнення до доцільної прибутковості

внесків, довірених інвесторами; формування нових цінностей; установа нових робочих місць; підтримка новаторства, науки, винахідництва; задоволення потреби в товарах і послугах, що володіють реальною ціною, і ін. Слід зазначити, що у США під “корпорацією” розуміють правову форму бізнесу, яка відокремлена від конкретних осіб, що ним володіють. Але, навіть, і в американській науковій літературі поняття “корпорація” не є суворо визначеним, а досить часто під корпорацією розуміється акціонерне товариство.

У свою чергу, термін “корпорація” в європейському праві інтерпретується вільніше і більш збігається з визначенням юридичної особи. Відповідно до численних визначень, наведених в європейській науково-економічній літературі корпорація – це колективне утворення, що визнане юридичною особою, базується на об’єднаних капіталах і реалізовує економічну або організаційну діяльність. Слід зазначити, що спільним для американського і європейського підходів до визначення корпорації є те, що корпорація одночасно виражає інтереси декількох суб’єктів. Метою корпорації є угода між власниками, адміністраторами і працівниками як основними суб’єктами корпоративних стосунків. Як результат діяльності корпорації – акціонери-власники доручають свої грошові кошти керівникові, який повинен добитися прибутку. Прибуток, що перетворюється на дивіденди, і є кінцевою метою акціонерів.

У російському законодавстві термін “корпорація” не має виразного юридичного оформлення. Існуюча правова практика охоплює всі типи господарюючих товариств і об’єднань, у тому числі і корпоративні організації. Внаслідок цього застосування терміну “корпорація” є ширшим, ніж це прийнято в американському праві. Проте, згідно з переважаючою думкою, підприємницькі організаційно-правові форми

в Росії, які не випускають акції, не відносяться до корпорацій, тому під “російською корпорацією” правильніше розуміти саме акціонерне товариство. Тобто в Росії визначенню корпорації відповідає така організаційно-правова форма ведення бізнесу, як акціонерні товариства (відкритого чи закритого типу).

Щодо українського законодавства, то в Україні термін “корпорація” застосовується у специфічному значенні для позначення одного із видів об’єднань підприємств. Відповідно до ст. 118-120 “Господарського кодексу України” “корпоративне підприємство створюється двома або більше засновниками за взаємним рішенням, діє на основі об’єднання майна та/або підприємницької або трудової діяльності засновників (учасників), загального управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) в розподіленні доходів та ризиків підприємства” [54, с. 76]. Таким чином, формулювання поняття “корпорація” в українському законодавстві суттєво відрізняється від загальноприйнятого у світовій практиці, та, безумовно, є надто вузьким, проте характеризує функціонування сучасних корпоративних об’єднань на українському економічному просторі.

Слід відмітити, що невизначеність в дефініціях, на нашу думку, обумовлена, насамперед, тим, що різноманіття підприємницьких і організаційних форм економічної діяльності, орієнтованих на юридичну господарську практику, не завжди можна привести до однозначного понятійного апарату. Тому термін “корпорація” потребує детального аналізу, оскільки трактування даного поняття наведено багатьма авторами недостатньо чітко і в логічному відношенні має місце поєднання різних теоретичних положень про корпорації.

Розглянувши визначення терміну “корпорація” в літературних джерелах з 1990 р. – до нашого часу та проаналізувавши

визначення поняття “корпорація” наведено 48 авторами як в науково-економічній, так і в довідковій (словниках, енциклопедіях) літературі потрібно зазначити, що існують суттєві розбіжності у трактуванні поняття “корпорація”, які пов’язані, головним чином, з різними періодами написання наукових праць та розвитком економіки, що суттєво вплинув на розвиток корпоративного сектору. Звичайно, в різних науково-економічних виданнях сутність корпорації варіюється, що певним чином може відображати загальні тенденції розвитку корпоративного сектору та теорії корпорації, підвищення зацікавленості практиків та теоретиків до корпорації як інструменту підвищення ефективності господарської діяльності в різні періоди розвитку економіки.

Оскільки, поява перших корпоративних утворень бере свій початок з XVII ст. та пов’язана з виникненням і розвитком акціонерних товариств, більшість вітчизняних та зарубіжних науковців при визначенні сутності та змісту корпорації, насамперед, виходять із характерних особливостей організаційно-правових форми бізнесу. Проте, спостерігається і вплив думки радянського періоду, що проявляється у трактуванні сутності поняття “корпорація” як “колективна форма капіталістичних підприємств” [13; 32].

Таким чином, незважаючи на тривалий час розвитку корпоративного сектору, наявні в науково-економічній літературі визначення корпорації зводяться до декількох формальних ознак: розвиненості організаційної структури, широкого діапазону видів діяльності (або істотного положення на відповідному ринку), розвиненої системи господарських зв’язків, наявності представницького складу професійних керівників тощо (рис. 1).

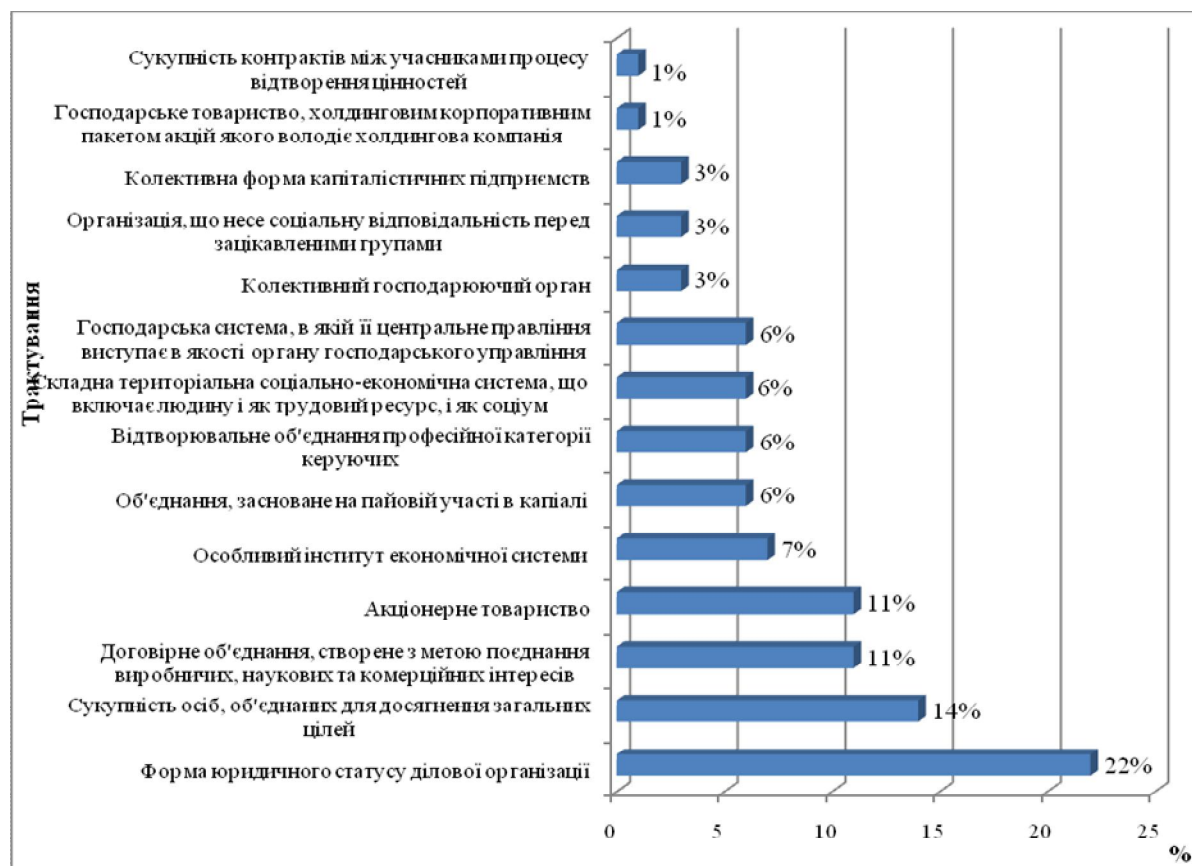

Рис. 1. Трактування сутності поняття “корпорація” в різних літературних джерелах

Наведені дані свідчать про те, що більшістю авторів (22 %) корпорація трактується як “форма організації підприємницької діяльності, яка передбачає пайову власність, юридичний статус” [4; 10; 15; 16; 24; 28; 31; 42; 52], “фірма, яка існує як незалежна юридична одиниця” [6; 41; 48], “об’єднання декількох юридичних осіб” [1; 2; 3; 20; 21; 29; 40], що, на нашу думку, є не досить доречним, тому що, не слід обмежуватися тільки правовою формою організації бізнесу.

Слід зазначити, що деякими науковцями (11 %) корпорація розглядається як “акціонерне товариство” [2; 13; 17; 20; 32; 45; 49; 57], що зумовлене, насамперед, історичним розвитком даного поняття та суттєво звужує її зміст в якості оригінального утворення в сучасній економіці. Зокрема, В.С. Сухарський зазначає, що “корпорація – акціонерна компанія, де на основі централізації капіталу і заощаджень найманих працівників здійснюється колективне

привласнення результатів виробничої діяльності залежно від величини отриманої за внесені кошти акцій” [49, с. 118]. У свою чергу, В.А. Коноплицький, Г.І. Філіна наголошують на тому, що “корпорація – найбільш поширена форма акціонерного товариства, що має статус юридичної особи” [22, с. 225].

Проте, слід відмітити, що між корпорацією та акціонерним товариством є багато спільного, але, на нашу думку, вони залишаються все-таки досить специфічними утвореннями, що мають істотні відмінні риси.

Існує точка зору (1 %), що корпорація є різновидом холдингових організацій, які перш за все утворилися на основі галузевих міністерств і відповідних підприємств. Зокрема, К.Д. Гордієнко під корпорацією розуміє “господарське товариство, холдинговим корпоративним пакетом акцій якого володіє холдингова компанія” [7, с. 150]. Проте, потрібно відмітити, що дана точка зору відображає не всю повноту і сутність

такого господарського утворення, як корпорація. Оскільки, згідно з Господарським кодексом України [54] під холдингом потрібно розуміти суб'єкт господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств) і управляє їхньою діяльністю та контролює її, тобто, між холдинговою компанією та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю-підпорядкування. У свою чергу, підприємства-члени корпорації мають повну виробничо-господарську самостійність і можуть здійснювати будь-які види господарської і комерційної діяльності, не заборонені законодавством. Слід відмітити, що корпорація, на відміну від холдингу, не втручається у фінансову діяльність своїх членів. Розрахунки з банками, комерційними партнерами проводяться децентралізовано. Формування в об'єднанні спеціальних фондів, фінансових ресурсів (резервного (страхового), валютного та ін.), порядок їх використання, способи залучення додаткових коштів та інші фінансові питання визначаються договором.

Таким чином, недоцільно ототожнювати корпорацію з холдингом, оскільки підприємства-члени останнього підлягають підпорядкуванню та контролю з боку головної компанії холдингу, яка володіє контрольним пакетом акцій даних підприємств, тоді як відносини між підприємствами-членами корпорації ґрунтуються виключно на договірних засадах.

Хоча наведені визначення виражають більш юридичну сторону поняття "корпорація", але у них також є окремі ознаки, що мають відношення до економічної сутності корпорації: це характеристика форми власності корпорації. Особливої уваги потребує розуміння сутності корпорації виходячи із розподілу прав власності з метою збереження та підвищення вартості капіталу. Так, деякі науковці (6 %) наголошують на тому, що корпорація – це "об'єднання, засноване на пайовій участі в капіталі" [4; 8; 35; 56]. Так, Л.О. Птащенко трактує корпорацію, як "засноване на пайовій участі в капіталі об'єднання, юридичні права якого відособлюються від прав і зобов'язань його

учасників" [35, с. 14]. Дане визначення доповнюється трактуванням Д.Є. Гревцова, який вважає, що корпорація є "комплексним організаційним утворенням, що має статус юридичної особи, припускає пайову власність його учасників, які виступають як єдиний суб'єкт економіко-правових відносин і складається з виробничих і функціональних одиниць, пов'язаних в рамках єдиного процесу управління виробництвом і капіталом" [8, с. 18-19].

Проте дані твердження є досить суперечливими, тому що характеризують не тільки корпорацію, але й інші форми організації господарської діяльності, наприклад, акціонерне товариство, консорціум, асоціацію, товариство з обмеженою відповідальністю тощо.

У свою чергу, значна частина науковців (14 % та 11 % відповідно) трактуючи сутність "корпорації" підкреслюють економічну мету формування корпорації визначаючи останню як "сукупність осіб, об'єднаних для досягнення загальних цілей" [5; 15; 16; 27; 29; 31; 32; 39; 43; 57], та як "договірне об'єднання створене з метою поєднання виробничих, наукових та комерційних інтересів" [12; 17; 19; 47; 52; 53; 54; 55]. Зокрема, А.Б. Борисов [5], Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовський, Є.Б. Стародубцева [39] під корпорацією розуміють "сукупність осіб, які об'єдналися для досягнення загальних цілей, здійснення спільної діяльності на основі створення юридичної особи", а М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук, В.М. Скупий [52], А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк [17], А.Т. Ковальчук [19], С.Ф. Покропивний [12], Ф.І. Хміль [53], Л.І. Шваб [55] дотримуються думки, що "корпорація – це договірне об'єднання суб'єктів господарювання на засадах інтеграції їхніх науково-технічних, виробничих та комерційних інтересів, з делегуванням окремих повноважень для централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління".

На особливу увагу заслуговує трактування поняття "корпорація" А. Кривораком та Т. Баєвою, які вважають, що "корпорація – це узагальнююча категорія, яка об'єднує всі

організаційно-правові форми господарювання, що мають загальну відмінну ознаку, – наявність декількох (або багатьох) власників – фізичних і юридичних осіб. У такому розумінні корпорацією є всі господарські товариства: акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, товариства з повною відповідальністю, командитні товариства і товариства з додатковою відповідальністю. Відмінність понять “корпорація” і “господарське товариство” полягає в принципі відбору. Головною ознакою для господарського товариства є наявність декількох членів, які не зобов’язані приймати

безпосередню участь в трудовому процесі, а головною ознакою корпорації – збереження кожним його членом власної частки в об’єднаних засобах виробництва” [23, с. 59].

Таким чином, в поняття “корпорація”, окрім акціонерних товариств включаються ознаки багатьох інших організаційно-правових форм бізнесу: різні види товариств (повні, командитні); господарських об’єднань (концерни, асоціації, холдинги тощо); виробничих і споживчих кооперативів; колективних, орендних підприємств; а також державних підприємств і установ, що мають на меті здійснення культурної, господарської або іншої соціально-корисної діяльності (рис. 2).

Рис. 2. Спільні ознаки корпорації, об’єднань підприємств та господарських товариств

Отже, вчені і практики роблять акценти, як на юридичній, так і на економічній специфіці даного поняття, поєднуючи характерні ознаки об’єднань та товариств в корпорації, оскільки об’єднання – це спосіб утворення корпорації, тобто організаційна характеристика цього

утворення, а товариство характеризує спосіб утворення (формування, накопичення) її капіталу на договірних засадах для досягнення певної мети.

У свою чергу, слід відмітити, що корпорація – це не тільки суб’єкт правових

відносин, господарське товариство, організована група суб'єктів, об'єднаних спільними інтересами, що здійснює господарську діяльність та має можливість накопичувати значний капітал, а й соціальний політичний інститут, економічна діяльність якого спричинює різні соціальні наслідки. Ми погоджуємося з думкою деяких вчених, які крім юридичного та економічного підходів до визначення сутності корпорації, виділяють соціальний та інституційний аспект корпорації. Так, ряд вчених (3 %) наголошують на тому, що корпорація – це “організація, що несе соціальну відповідальність” [10; 56]. Зокрема, В.І. Шеїн, А.В. Жупльов, А.О. Володін наголошують на тому, що “корпорація – це колективне об'єднання, організація, визнана юридичною особою, заснована на об'єднаних капіталах (добровільних внесках), що здійснює будь-яку соціально-корисну діяльність та несе соціальну відповідальність перед зацікавленими зовнішніми та внутрішніми групами” [56, с. 41].

У свою чергу, деякі автори розглядають корпорацію, основним елементом якої є людський ресурс. Так, Е.Ф. Аунапу [1], В.А. Євтушевський, К.В. Ковальська, Н.В. Бутенко [15], А.С. Поважний [31], А.В. Сірко [42] визначають корпорацію як “структурно складну територіальну соціально-економічну систему, що включає людину і як трудовий ресурс, і як соціум”. Заслуговує на увагу трактування сутності поняття “корпорація” С. Ю.Полонським [34, с. 12], який визначає останню як “сукупність контрактів між учасниками процесу відтворення цінностей, а також елемент в системі суспільних інститутів, що забезпечують відтворення робочої сили” чи як “інститут або спроектовану людьми конструкцію, яка служить досягненню певної мети тих груп людей, які так чи інакше з нею пов'язані”.

Слід зазначити, що значна частина авторів (6 %) при розгляді корпорації велику увагу приділяє функціям управління, трактуючи

сутність поняття “корпорація” як “відтворювальне об'єднання професійної категорії керуючих, функцій управління якого знаходяться в руках верхнього ешелону професійних управлінців, які працюють за наймом” [4; 28; 32; 44].

Оскільки корпорація є системоутворюючим елементом сучасної ринкової економіки, яка в процесі нагромадження капіталу трансформує інституціональну структуру суспільства: власність, владу, управління, працю, очевидним є те, що превалюючою думкою щодо визначення сутності корпорації, серед науковців (7 %) є розуміння даного поняття як “особливого інституту економічної системи” [9; 27; 34; 38; 42]. У свою чергу, С.Ю. Полонський [34, с. 13] корпорацію розглядає як “інститут забезпечення стабільності і безпеки ринку для споживачів, акціонерів, співробітників, партнерів і суспільства”, а М.М. Радева [38, с. 46] – як “самостійний ринковий інститут із взаємопов'язаною сукупністю економічних, правових та соціальних відносин”. Таким чином, дослідження діяльності сучасних корпорацій дозволило авторам стверджувати, що інституційна природа корпорації розкривається в тому, що наявність інститутів знижує ризики, які властиві будь-якому трансформаційному або обмінному процесу.

Отже, аналіз думок науковців щодо трактування сутності поняття “корпорація” дає змогу стверджувати, що *корпорація існує як самостійний суб'єкт господарювання із взаємопов'язаною сукупністю економічних, правових, інституційних та соціальних відносин*. Тому відповідно до цієї концепції пропонуємо усі підходи до визначення “корпорації” поділити за класифікаційними ознаками: правовий статус, економічні цілі, соціальні цілі, інституціональне підґрунтя, визначаючи основні характеристики, притаманні корпорації, відповідно до зазначеної класифікаційної ознаки (рис. 3).

Рис. 3. Складові поняття “корпорація” та їх характеристика

Відповідно до виділених підходів можна окреслити основні елементи корпорації, які регулюють процеси функціонування корпорації (рис. 4).

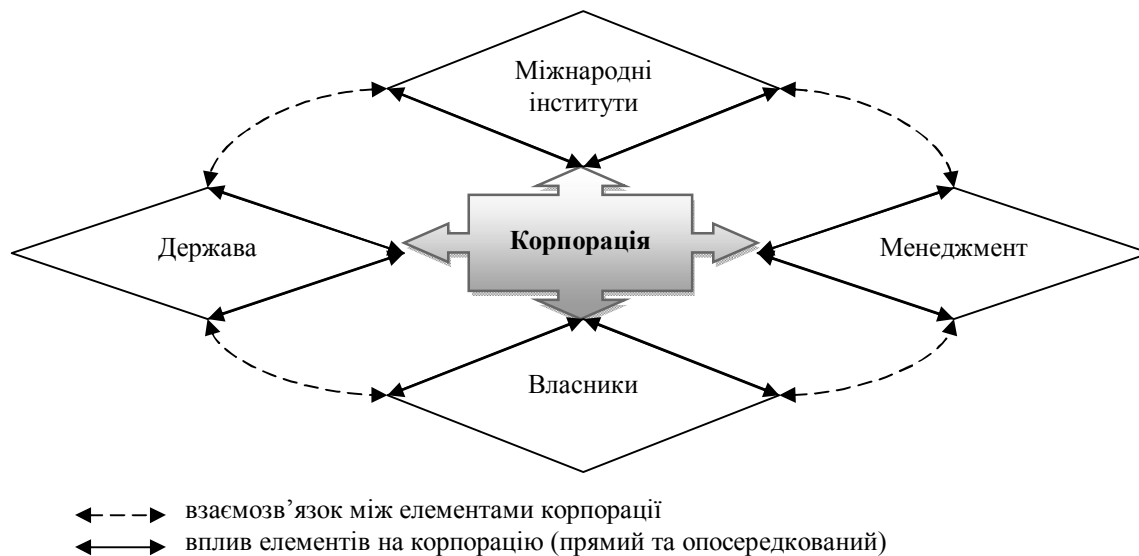

Рис. 4. Взаємозв'язок елементів корпорації

Менеджмент, на який покладено відповідальність за виживання та зростання корпорації, оскільки менеджери є ядром корпорації та безпосередньо відповідають за формування і реалізацію прийнятих рішень, розвиток корпорації і досягнення корпоративних цілей тісно взаємодіє з власниками корпорації, що формують сутність корпорації, тому що власники корпорації (акціонери, інвестори, фізичні та юридичні особи, державні та недержавні органи) через статутний капітал утворюють змістовний елемент з правом схвалювати чи заперечувати рішення менеджерів. Проте, між даними елементами існує проблема взаємоузгодження корпоративних інтересів, яка породжена розпорошенням корпоративного капіталу та відокремленням влади від управління. Вирішення даної проблеми, певним чином, покладено на державу, яка регулює та обмежує діяльність корпорації, виступає регульовальником відносин між власниками, менеджерами, трудовим колективом та контрагентами, перетворюючись, таким чином, на суб'єкт корпоративного управління. Слід зазначити, що державне регулювання виходить за межі безпосереднього управління державними

корпораціями, створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування всіх корпоративних підприємств, адже вплив держави відбувається як безпосередньо через систему загальногосподарських норм і нормативів, так і опосередковано через реалізацію стратегій соціальної відповідальності корпорацій.

Очевидним є і те, що міжнародні інститути виступають одним із джерел нових можливостей, і одночасно стають причиною багатьох конфліктів та негараздів на державному та міжнародному рівнях, оскільки сучасні корпорації переважно орієнтовані на глобальний ринок та міжнародні економічні зв'язки, прискорюючи міжнародні потоки капіталу, інформації, ресурсів тощо, та є важливим елементом інституційного середовища корпорації.

Слід відмітити, що в науково-економічній літературі також відсутній єдиний підхід щодо типів корпорації. Зокрема, О.В. Дідковська зазначає, що протягом тривалого часу розвитку економіки і теорії корпорації сформувалися два якісно мало схожих один на одного типи корпорацій: класична індустріальна корпорація, однією з основних функцій якої є максимізація

ефективності виробництва та протиставлення найнятих робітників і власників компанії, припускаючи виразне розділення власності і управління; і сучасна, так звана постекономічна, або креативна, корпорація, яка є порівняно ізольованою соціальною спільністю, що об'єднує бізнесменів і найнятих робочих специфічними інтересами діяльності і що закликає всі суб'єкти до творчості і самостійності на робочих місцях [11, с. 12].

У свою чергу, Л.О. Птащенко виділяє наступні типи корпоративних об'єднань:

– акціонерне товариство, що мобілізує капітал шляхом випуску цінних паперів: акцій та облігацій;

– S-корпорації, що являють собою поєднання властивостей корпорації і партнерства. Як і в акціонерному товаристві, держателі акцій S-корпорації, кількість яких законодавчо обмежена, несуть обмежену відповідальність, уникаючи водночас подвійного оподаткування;

– холдинги – держателі акцій інших корпорацій, які виступають своєю формою регулювання усього корпоративного співтовариства;

– професійні корпорації – своєрідна форма акціонерного товариства закритого типу [35, с. 15].

Оскільки корпорацію часто ототожнюють з акціонерним товариством, то окремі автори, зокрема, Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадська [28] серед типів корпорації виділяють корпорацію акціонерну закриту, в якій акціонер або згуртована група керує підприємством шляхом обрання ради директорів та інвестиційну корпорацію малого бізнесу, яка надає позику малим підприємствам.

Потрібно відмітити, що наведений перелік типів корпоративних утворень не є вичерпним, адже кожен із науковців прагне доповнити теорію розвитку корпорації, пропонуючи власні підходи до типізації корпоративних об'єднань.

Особливу увагу науковці [1; 20; 21; 30; 33] приділяють розгляду корпорації як економічної системи, наголошуючи на тому, що остання є складною, відкритою, динамічною системою.

Корпорація в теорії систем. Для визначення місця корпорації в теорії систем зупинимось, перш за все, на визначенні сутності самої системи та загальної теорії систем зокрема.

У науково-економічній літературі відсутнє єдине трактування поняття система, оскільки використання терміну “система” різними авторами і в межах різних наук значним чином відрізняється не тільки за значенням, а й за формою та змістом. Зокрема, у літературних джерелах можна зустріти наступні дефініції терміну “система”: 1) сукупність взаємопов'язаних елементів, які утворюють єдине ціле; 2) сукупність об'єктів, яка набуває в результаті їх об'єднання нових властивостей, які відрізняються від властивостей інших об'єктів; 3) протилежність хаосу, неорганізованості, простого набору різних об'єктів без будь-якого взаємозв'язку тощо.

Водночас окремі автори розмежовують онтологічний та гносеологічний аспекти даного поняття. Таким чином, в онтологічному аспекті поняття “система” постає як сукупність елементів і зв'язків між ними, що існують об'єктивно, незалежно від волі та свідомості людей, а у гносеологічному аспекті йдеться про використання поняття “система” як інструменту пізнання сутності складових матеріальних систем.

На нашу думку, під системою слід розуміти сукупність елементів, що знаходяться в тісному зв'язку один з одним і складають впорядковану цілісність, єдність. Тобто, система – це комплекс підсистем, елементів та компонентів і їхніх характерних властивостей, взаємодія між якими та середовищем зумовлюють якісно або сутнісно нову інтегративну цілісність. В такому визначенні прослідковується тісний взаємозв'язок між такими поняттями, як “цілісність”, “структура”, “зв'язок”, “елемент”, “компонент”.

У свою чергу, загальна теорія систем вивчає та обґрунтовує методологічні принципи дослідження різноманітних систем. Зокрема, найважливішими ознаками теорії систем є: 1) дослідження цілісності певної системи, що передбачає її протистояння лише своєму зовнішньому середовищу, а також

виділення найпростішого елемента (компонента) системи і його характерних якостей, властивостей і функцій, сутність яких визначається їх місцем у межах цілісної системи; 2) конкретизація цілісності, що виражається поняттям “зв’язок”, де система різних типів і видів зв’язків утворює поняття “структура” – комплекс, внутрішніх і стійких зв’язків між підсистемами та компонентами цілісної системи, які (зв’язки) як закони визначають її розвиток; 3) упорядкованість та узгодженість взаємодії підсистем та компонентів цілісної системи, зумовлених її структурою, завдяки чому вдосконалюються зв’язки між цими структурними

компонентами; 4) наявність управління як одного з типів системоутворюючих зв’язків – виділення основної мети такого управління, що також сприяє формуванню цілісності системи; 5) комплексне дослідження системи – всебічне з’ясування умов її функціонування та розвитку [13].

Розглядаючи корпорацію як систему, потрібно зазначити, що остання, крім елементів корпорації, тісно взаємодіє з внутрішнім та зовнішнім середовищем, має цілісну структуру управління, взаємопов’язана з окремими елементами та підсистемами, що її оточують (рис. 5).

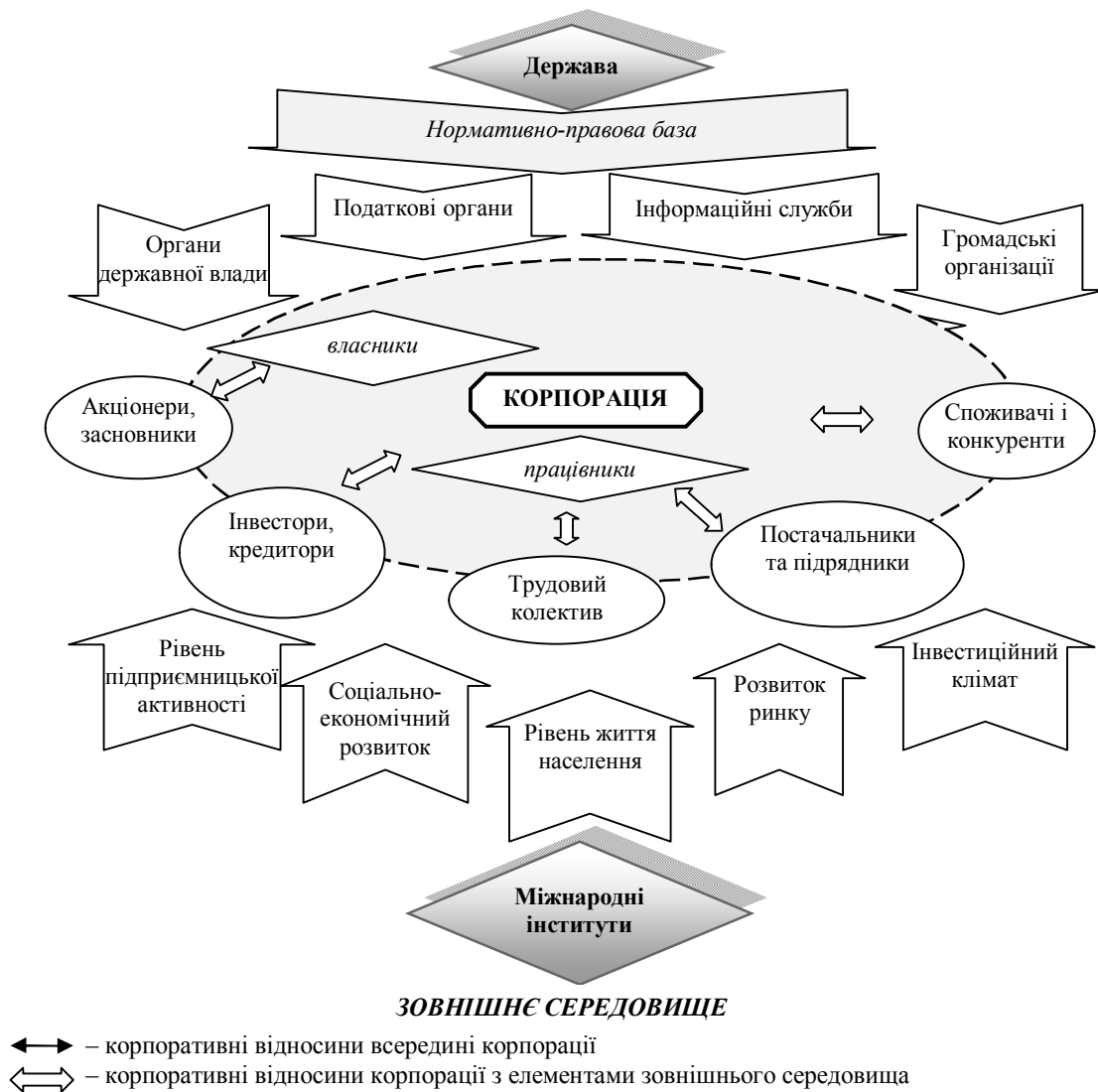

Рис. 5. Взаємозв’язок підсистем, компонентів та елементів корпорації як цілісної системи

З рис. 5 випливає, що зовнішнє середовище як “над система” корпорації включає ще більшу кількість співіснуючих підсистем зі своїми характеристиками, які можна класифікувати на верхньому рівні як макросередовище у складі соціальної, економічної підсистем і інституційної інфраструктури, а на нижчому – безпосереднє оточення у складі споживачів, постачальників, конкурентів, виробничої інфраструктури і ринку праці.

Слід зазначити, що при переривистих змінах зовнішнього середовища, вирішальним чинником адаптації і успішної діяльності корпорації як системи є її структура або внутрішня конструкція, тобто сукупність компонентів і їх зв'язків, які забезпечують цілісність і ефект синергії (в корпорації ефект синергізму можна охарактеризувати як взаємодію різних галузей діяльності підприємства, результатом якої є підвищення сумарної віддачі загальних капіталовкладень над сумою можливих показників окремих галузей) для досягнення поставлених цілей, а також здатність до реструктуризації. Відповідно, корпорація повинна містити велику кількість високоефективних елементарних процесів, для побудови нових і реорганізації діючих структур, що забезпечується ефективним функціонуванням менеджменту з узгодженням корпоративних інтересів власників.

Таким чином, корпорація як система представляє собою сукупність елементів певного змісту і форми, пов'язаних між собою і об'єднаних регулярною взаємодією. Слід зазначити, що корпорація, як система, має розвинуту структуру і різноманітні внутрішні зв'язки між власниками корпорації, менеджерами, яким доручено управляти корпорацією, та найманим персоналом, завдяки чому, корпорацію можна назвати складною системою, зміст якої виражається у послідовності застосування і взаємозв'язку її елементів. Оскільки, корпорація як система знаходиться у неперервному розвитку і постійно удосконалюється, то значення будь-якого елемента з плином часу збільшується чи

зменшується під впливом розвитку даної системи, тому що діяльність корпорації здійснює великий соціально-економічний вплив, як на зовнішнє, так і на внутрішнє середовище корпорації. У свою чергу, корпорація має корпоративні відносини з окремими елементами як внутрішнього, так і зовнішнього середовища, що забезпечує формування цілісності корпорації та контроль за її діяльністю.

Отже, аналіз структури корпорації дає можливість стверджувати, що остання є складною територіальною соціально-економічною системою, яка включає засоби праці, предмети праці, трудові ресурси, елементи з галузевою, функціональною структурою, структурами власників, просторового розташування, природних умов для діяльності, а також процес розвитку в часі.

Слід зазначити, що з позиції теорії систем, корпорація, як і будь-який інший господарюючий суб'єкт, признається відкритою системою (цілісність, в якій управління внутрішньою структурою організації здійснюється з врахуванням і на основі взаємодії з зовнішнім середовищем (ринком, державою тощо)), яка взаємодіє із зовнішнім середовищем, оскільки здійснює процес обміну фінансовими, матеріальними і трудовими ресурсами через різні види ринків. У свою чергу, корпорації, як складній системі, притаманна властивість адаптивної поведінки, тобто пристосування до навколишнього середовища. Це означає, що господарюючий суб'єкт здатний реагувати на зовнішнє (конкурентне) середовище набором своїх можливостей (інструментарієм), включаючи асортимент продукції, щоб в результаті отримати сприятливі результати діяльності.

Потрібно зауважити, що одним з найважливіших елементів, що визначають властивості корпорації як системи є час, тобто тривалість і функціональна характеристика існування корпорації. Оскільки, формування, розвиток і саморегулювання цілісних утворень, до яких відноситься і корпорація, здійснюється через діалектичну взаємодію двох потоків речовини і енергії протилежної

спрямованості. Цю взаємодію через дію зворотного негативного зв'язку (чим більше збільшується система за об'ємом, сумарною масою, продуктивністю або іншим вихідними параметрами, тим менше речовини і енергії, необхідної для її існування і розвитку, вона накопичує) обумовлює спонтанне прагнення системи до стану динамічної рівноваги. Таким чином, корпорації відносяться до динамічних систем (цілісність, стан якої рухається, розвивається, змінюється чи призводить до зміни окремих її елементів), які постійно змінюють свої параметри у часі та є багаторівневими системами, що складаються із організацій (підрозділів), які входять до їх складу. Кожну організацію, в свою чергу, можна розглядати як самостійну економічну систему. Таким чином, корпорація належить до систем, що розвиваються, в яких одночасно проходять процеси функціонування і розвитку, в процесі якого відбувається якісне перетворення у виробничій діяльності. Крім того, корпорації відносяться до числа стохастичних систем (цілісність, процес зміни в часі стану якої відповідає імовірнісним законам), поведінку яких можна передбачати тільки у імовірнісних категоріях. Імовірнісний характер корпорації обумовлюється як загальним положенням та економічною ситуацією в країні і іншими змінними факторами зовнішнього середовища, так і наявністю невизначеності у поведінці системи і її елементів.

Слід відмітити, що в сучасному інформаційному суспільстві спостерігається зростання складності корпорації як поведінкової системи. Одночасно зі збільшенням вимог до систем комунікацій, процесів прийняття рішень корпорації набувають властивостей систем з більш складною поведінкою, що формує необхідність розгляду корпорації як суспільного інституту, здатного узгоджувати різні групи інтересів.

Таким чином, корпорації притаманні наступні особливості системи: змінність окремих параметрів і стохастичність поведінки; унікальність і непередбачуваність

поведінки корпорації в конкретних умовах (завдяки наявності у ній активного елемента – людини) і, разом з тим, наявність в ній обмежених можливостей, визначених наявністю ресурсів; здатність змінювати свою структуру і формувати варіанти поведінки; здатність протистояти ентропійним (руйнівним) тенденціям; здатність адаптуватися до зміни умов тощо.

Отже, корпорація є складною системою, якій притаманне обмеження особистої відповідальності, розподіл комерційного ризику інвестування, використання ефекту синергізму та переваг ефекту масштабу і спеціалізації, підвищення адаптаційних можливостей, прийняття правової, економічної та соціальної відповідальності, узгодження корпоративних інтересів тощо.

Висновки. В результаті проведеного дослідження визначено певні особливості та закономірності розвитку економічної науки, які відображають деякі аспекти формування корпорації як інституту корпоративного сектору економіки та форми організації підприємницької діяльності, а також доведено, що корпорація існує як самостійний суб'єкт господарювання із взаємопов'язаною сукупністю економічних, правових, інституційних та соціальних відносин, тому **основними ознаками визначення корпорації є те, що вона є самостійною юридичною особою, яка створюється шляхом об'єднання інтересів юридичних, фізичних осіб та суспільства задля досягнення спільної мети та має можливість накопичувати значний капітал і отримувати прибуток, несучи корпоративну соціальну відповідальність.**

Узагальнивши матеріали дослідження, дотримуючись вимог принципу суперечності, системно-структурного підходу та інших методів дослідження економічних понять, сформульовано наступне визначення корпорації: **корпорація – це вища форма концентрації виробництва, яка досягається шляхом об'єднання багатьох індивідуальних капіталів в один асоційований капітал та являє собою об'єднуючу групу відносин власності за ознаками вторинності і безлічі власників, в**

якій делегування усіма її членами частини своїх прав власності правлінню забезпечує ефективне зростання рівня продуктивних сил, прибутковості та конкурентоспроможності, сприяє швидкій адаптації до структурних змін в економіці тощо.

Пристосовуючись до змін середовища існування, корпорації змушені трансформуватися у нові, більш гнучкі форми за класичною схемою всіх інституційних змін: нові потреби – нові форми. Правила та механізми, що регулюють процеси функціонування в корпорації, складають її інституційне середовище. Відповідно виділено основні елементи корпорації, такі як: менеджмент, власники, держава та глобальний елемент, що взаємодіють між собою та складають інституційне середовище корпорації.

Протягом тривалого часу розвитку економіки і теорії корпорації сформувалося безліч типів корпорацій, що певною мірою відображають особливості функціонування корпоративного сектору економіки.

Доведено, що **корпорація є складною, відкритою, динамічною, розвиваючою, стохастичною, адаптивною системою**, якій притаманне обмеження особистої відповідальності, розподіл комерційного ризику інвестування, використання ефекту синергізму та переваг ефекту масштабу і спеціалізації, підвищення адаптаційних можливостей, прийняття правової, економічної та соціальної відповідальності, складність механізмів корпоративного управління, які сприяють узгодженню корпоративних інтересів, нівелювання ролі власника внаслідок розпорошення корпоративного капіталу тощо.

Таким чином, визначено, що роль корпорації як найскладнішої та найперспективнішої організаційної форми підприємництва зростає в епоху постіндустріального, інформаційного суспільства, оскільки саме корпорація є найбільш конкурентоспроможним елементом висококонцентрованої та інтегрованої світової економіки.

Список використаної літератури:

1. *Аунапу Э.Ф.* Эволюционно-ориентированные системы антикризисного управления корпорациями: Автореф. дис. док. эконом. наук: 08.00.05 / Алтайский государственный университет, Барнаул, 2006. – 40 с.
2. *Беспала Г.В.* Поняття корпорації та її роль в сучасних ринкових відносинах // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. Міжнародний збірник наукових праць. / серія: Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. Випуск 2. / відповідальний редактор д.е.н., проф. Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 360 с. – С. 25-38.
3. *Беспала Г.В.* Структура корпорації та її особливості функціонування // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Розвиток обліку та аудиту як основи інформаційно-аналітичної системи підприємства. – Харків: НТУ “ХПІ”. – 2005. – № 58, т. 3. – 215 с. – С. 66-70.
4. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – 4-е изд. доп. и перераб. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 1248 с.
5. *Борисов А.Б.* Большой экономический словарь. – М.: Книжный мир, 2001. – 895 с.
6. Внешнеэкономический толковый словарь / Под ред. И.П. Фаминского. – М.: ИНФРА – М, 2000. – 512 с.
7. *Гордієнко К.Д.* Економічний тлумачний словник. Понятійна база законодавства України у сфері економіки. / Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.
8. *Гревцов Д.Е.* Повышение эффективности корпоративного управления промышленных предприятий: Дис. канд. эконом. наук: 08.00.05 / Московская государственная академия приборостроения и информатики, Москва, 2002. – 195 с.
9. *Данько М.* Реорганізація підприємств у контексті формування корпоративних структур // Економіка України. – 2007. – № 1. – С. 64-70.

10. *Дафт Р.Л.* Менеджмент: Пер.с англ. – СПб.: Питер, 2002. – 832 с.
11. *Дидковская О.В.* Инвестирование прогрессивных структурных сдвигов в корпорации и пути повышения его эффективности: Автореф. дис. док. эконом. наук: 08.00.05 / Российский государственный социальный университет, Москва, 2007. – 38 с.
12. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. С.Ф. Покропивного. – Вид. 2-ге перероблене та доповнене. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.
13. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 2 / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. Видавничий центр “Академія”, 2001. – 848 с.
14. Економічний словник–довідник: За ред. д.е.н., проф. С.В. Мочерного / Худож. оформ. В.М. Штогриня. – К.: Феміна, 1995. – 368 с.
15. *Євтушевський В.А., Ковальська К.В., Бутенко Н.В.* Стратегія корпоративного управління. – К.: Знання, 2007. – 287 с.
16. *Завадський Й.С., Осовська Г.В., Юшкевич О.О.* Словник економічних термінів: менеджмент, маркетинг, підприємництво. Навч.–метод. посібник. – Житомир: ЖІТІ, 1999. – 444 с.
17. *Загородній А.Г., Вознюк Г.Л.* Фінансово–економічний словник. – К.: Знання, 2007. – 1027 с.
18. *Зомбарт В.* Современный капитализм. Хозяйственная жизнь в эпоху развитого капитализма. – М.–Л.: ОГИЗ, – Т. 3. 1931.
19. *Ковальчук А.Т.* Фінансовий словник. – 2–ге вид., стер. – К.: Знання, 2006. – 287 с.
20. *Колесова И.В.* К вопросу об управлении финансами корпораций // Проблемы становления рыночной экономики: информационное и финансовое обеспечение деятельности предпринимательских структур: Тез. Второй междунар. научн.–практ. конф., 4–6 мая 2000 г. – Ч. 1. – Севастополь: Изд–во СевГТУ, 2000. – 162 с. – С. 97–99.
21. *Колесова І.В.* Використання факторингу в управлінні фінансами корпорації // Фінанси України. – 2004. – № 3(100). – С. 135–143
22. *Коноплицький В.А., Філіна Г.І.* Економічний словник. Глумачно–термінологічний. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.
23. *Криворак А., Баева Т.* Корпорация и корпоративная собственность // Економіст. – 2008. – № 9. – С. 58–61.
24. *Макконелл К.Р., Брю С.Л.* Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. 11–го изд. – К.: ХаГар, 2000. – 785 с.
25. *Мамутов В., Грудницкая С.* Корпорация: правовой статус, отличительные особенности // Економіка України. – 1994. – № 2. – С. 46–50.
26. *Маршалл А.* Принципы политической экономии. / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1983. – Т.1 – 415 с.
27. *Минцберг Г., Куинн Дж.Б., Гошал С.* Стратегический процесс: Пер.с англ. под ред. Ю.Н. Каптуревского. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
28. *Осовська Г.В., Юшкевич О.О., Завадський Й.С.* Економічний словник. – К.: Кондор, 2007. – 358 с.
29. *Петухов В.И.* Корпорации в российской промышленности: законодательство и практика. – М.: Городец, 1999. – 287 с.
30. *Печеная Л.Т.* Формирование адаптивного механизма корпоративного управления в отраслях пищевой промышленности: Автореф. дис. док. эконом. наук: 08.00.05 / ГОУ ВПО “Воронежская государственная технологическая академия”, Воронеж, 2007. – 48 с.
31. *Поважный А.С.* Трансформационные процессы корпоративного управления / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2001. – 290 с.
32. Политическая экономия: Словарь / Под ред. О.И. Ожерельева и др. – М.: Политиздат, 1990. – 607 с.
33. *Полонский В.Г., Белоусова С.В., Белоусов А.М.* Корпоративное управление в непроизводственной сфере: Учебное пособие для студентов экономических специальностей. – Херсон: ОЛДИ-плюс, 2003. – 460 с.
34. *Полонский С.Ю.* Стратегическое управление прибыльным ростом корпорации с учетом динамики потребительской ценности: Автореф. дис. док. эконом. наук: 08.00.05 / Санкт–Петербургский государственный университет экономики и финансов, Санкт–Петербург, 2007. – 33 с.

35. Птащенко Л.О. Управління корпоративними фінансами: Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 296 с.
36. Радєва М.М. Еволюція теорії корпорації: історичний досвід та напрями подальшого розвитку // Економіка та держава. – 2008. – № 3. – С. 22-24.
37. Радєва М.М. Інституціональні компоненти корпоративного сектору економіки // Економіка та держава. – 2008. – № 5. – С. 36-38.
38. Радєва М.М. Корпорація як інституційна форма розвитку економічної системи // Економіка та держава. – 2008. – № 4. – С. 46-49.
39. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: ИНФРА-М, 1996 – 496 с.
40. Рукин Б.П. Управление экономически устойчивым развитием организации и корпоративных объединений: теория, методология, практика: Автореф. дис. док. эконом. наук: 08.00.05 / ГОУ ВПО “Воронежская государственная технологическая академия”, Воронеж, 2007. – 47 с.
41. Сигел Дж., Шим Дж. Словарь бухгалтерских терминов: Пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2001. – VIII, 408 с.
42. Сірко А.В. Корпоративні відносини в перехідній економіці: проблеми теорії і практики. – К.: Імекс, 2004. – 413 с.
43. Сліпушко О.М. Політичний і фінансово-економічний словник. – К.: – “Криниця” – 389 с.
44. Сліпушко О.М. Тлумачний словник чужомовних слів в Українській мові. 10000 слів. Рекомендовано Міністерством освіти України для студентів вищої та середніх навчальних закладів. – К.: Криниця, – 1999. – 507 с.
45. Словник сучасної економіки МАКМІЛЛАН / Пер. з англ. – К.: “АртЕк”, 2000. – 640 с.
46. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. 1776 // www.Bibliomania.com/NonFiction/Smith/Wealth/index.htm.
47. Стадник В.В., Йохна М.А. Менеджмент: Підручник. Вид 2-ге, вип., доп. – К.: Академвидав, 2007. – 472 с.
48. Столен Джеймс А.Ф., Долан Едвін Г. Вступ у бізнес: Пер.з англ. / Заг. ред. і вступ. ст. Й.С. Завадського. – К.: Вид-во Європ. ун-ту фін., інформ. систем. менеджменту і бізнесу, 2000. – 756 с.
49. Сухарський В.С. Економічний словник-довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 328 с.
50. Ткач А.А. Інституціональні основи ринкової інфраструктури: Монографія / НАН України. Об'єднаний інститут економіки. – К., 2005. – 295 с.
51. Толковый словарь аудиторских, налоговых и бюджетных терминов / Под ред. Н.Г. Сычева, В.В. Ильина. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 272 с.
52. Фінансовий словник-довідник / М.Я. Демяненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблук, В.М. Скупий та ін. За ред. М.Я. Демяненка. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
53. Хміль Ф.І. Основи менеджменту: Підручник. – К.: Академвидав. – 2005. – 608 с.
54. Хозяйственный кодекс Украины // Все о бухгалтерском учете. – 2003. – № 85 (873). – 11 сентября. – С. 6-96.
55. Шваб Л.І. Економіка підприємства: Навч. Посібник. – Житомир: ЖДТУ, 2004. – 459 с.
56. Шейн В.И., Жуплев А.В., Володин А.А. Корпоративный менеджмент: опыт России и США. – Москва, ОАО “Типография “Новости”, 2000. – 280 с.
57. Якубенко В.Д. Базисні інститути у трансформаційній економіці: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.

ПИЛИПЕНКО Олександр Іванович – кандидат економічних наук, доцент Державної академії статистики, обліку та аудиту

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік в системі корпоративного управління;
- фінанси корпорацій.